

*Хмельникова Л. І.,
кандидат хімічних наук, доцент
Слесарчук В. Ю.,
кандидат біологічних наук*

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується переорієнтацією системи вищої фармацевтичної освіти на нові цінності, що визначаються гуманізацією педагогічного процесу та міжособистими відносинами, володінням комунікативними навичками, вмінням приймати самостійні рішення, нестандартно мислити та адаптуватися в змінних умовах. Головним завданням сучасної вищої школи є підготовка висококваліфікованого конкурентноспроможного фахівця будь-якої галузі, в тому числі і фармацевтичної.

Перехід до європейської стандартної освіти спонукає до пошуку шляхів вдосконалення класичних методів навчання, впровадження активних і інтерактивних методів освіти, розкриття проблем при підготовці фахівця - фармацевта, що сприятиме формуванню певних індивідуальних властивостей студента, які реалізуються за схемою: результат >компетентність >вміння >самостійність [1,2]. У вищих закладах освіти застосовуються та вдосконалюються педагогічні технології навчання студентів за причин: необхідності впровадження особистісно орієнтованих підходів; зміни вербального способу передачі знань більш активними засобами навчання; необхідності передбачати можливі результати навчального процесу та вміння уникати негативних наслідків. У зв'язку з цим у процесі навчання творча діяльність та індивідуальний підхід, які сприяють розвитку активності, ініціативи та самоуправління, є пріоритетними.

Аналіз досліджень і публікацій. В теорії вищої освіти професійна позиція розглядається як одна з головних складових компетентності спеціаліста [3,4]. Тому однією з основних задач в становленні гармонічно розвинутої особистості професійно компетентного фармацевта є формування професійно-суб'єктної позиції. В науковій літературі дослідниками були виділені психолого-педагогічні умови (професійно-творче середовище, педагогічна підтримка становлення суб'єктної позиції студента та ін) і механізми (рефлексія, установка, інтерналізація), що забезпечують ефективність формування суб'єктної позиції (Ю.В. Поляченко), виділені періоди та основні стадії професійного становлення студентів (Глушко А. Н), визначені критерії та показники формування професійно-суб'єктної позиції студентів, їх особливості і залежності (О.П. Волосовець). Але недостатньо уваги приділено питанням удосконалення моделі формування професійно-суб'єктної позиції у студентів в процесі навчання. Докорінна зміна освітньої мети переорієнтовує процес навчання на особистість студента, тобто його гуманізацію, загально розвивальний характер. Особистісно зорієнтоване навчання передбачає організацію навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально - виховної взаємодії.

Метою даної статті є дослідження по удосконаленню моделі формування професійно-суб'єктної позиції у майбутніх фармацевтів в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасний студент - майбутній фармацевт має певні особистісні якості, а саме: суб'єктність, здатність знаходити сенс в отриманих знаннях, вміннях, навичок і усвідомлено включатися в професійно – особистісний розвиток і саморозвиток. Робота по удосконаленню моделі дозволить не тільки орієнтувати процес навчання на вищеперелічені якості, але формувати і розвивати професійно-особистісні якості. При проведенні роботи запроваджуємо в навчальний процес інноваційні технології, в тому числі і освітні, що дозволяє орієнтувати навчальний процес на формування у студентів ключових професійних компетенцій. Модель зробить свій внесок в систему менеджмента якості освіти і як основи професійного та кар'єрного зростання. Формування професійно – суб'єктної позиції студентів буде успішним при проведенні трьох етапів навчального процесу: підготовчого, рефлексивно - діяльнісного та корекційно- оцінного. Завданням першого етапу є орієнтація студентів - фармацевтів на розуміння суті професії, її специфіки, розвиток мотивації до формування професійно- суб'єктної позиції студента і до навчання професії. Для цього розробляємо методичні матеріали по мотивації взаємодії та взаємозв'язку аудиторної та позааудиторної роботи, складаємо умови для формування досліду активної, самостійної, суб'єктної поведінки та діяльності. Професійна компетенція формується шляхом ознайомлення студентів із аутентичними фаховими текстами, відео- та аудіо матеріалами, з останніми науковими досягненнями в фармацевтичній галузі. Системно – методичний перехід (результат >компетентність >вміння >самостійність) дозволяє перетворити зростаючий потік інформації в знання студентів, які трансформуються в їх професійні навички і одночасно формувати мотиви до прагнення навчатися, бажанню діяти та пізнавати.

Завданням другого етапу є розвиток рефлексії, отримання відповіді застосування (реалізації) професійно- суб'єктної позиції студента- фармацевта в навчанні, освітньому середовищі, життєвих ситуаціях, включення студентів в процес професійно - особистого розвитку, самовдосконалення, самоосвіти і самоконтролю. На цьому етапі одним із елементів методичного супроводу є впровадження в навчальний процес так званого «Власного файлу студента» (своєрідна робота над помилками за дисципліною), аналіз реалізації якого дозволяє підвищити якість знань за певною темою програми дисципліни.

Завданням третього етапу є аналіз сформованості професійно- суб'єктної позиції студента - фармацевта та запропонування корекційних засад за умови недоліку сформованості.

На підготовчому етапі формування професійно- суб'єктної позиції студенти придбають знання про специфіку своєї професії, її цінностях, методах саморозвитку, своїх здібностях, виявляється рівень мотивації до навчання і формуванню професійно - суб'єктної позиції.

На рефлексивно - діяльнісному етапі студенти –фармацевти через різні форми самостійної роботи активно включаються в процес професійно особистісного розвитку і формування професійно- суб'єктної позиції, яке відбувається у взаємозв'язку аудиторної та позааудиторної роботи. Ефективним засобом для цього слугує система самостійної роботи, яка розроблена з урахуванням вирішуваних на кожному етапі завдань. Така робота включає завдання на самостійний пошук і засвоєння знань, вирішення ситуаційних задач, підготовку презентацій, докладів, рефератів, виконання різноманітних творчих завдань.

На корекційно - оцінному етапі для діагностики рівня сформованості професійно - суб'єктної позиції студента використовуємо набір методик. Отримані при цьому результати допомагають викладачам контролювати зміни, що відбуваються в особистості студента – фармацевта і відповідно коректувати навчальний процес. У нашому розумінні формування професійно - суб'єктної позиції студента - фармацевта є як самовизначення через оволодіння базовими компетентностями і професійно особистісний розвиток для досягнення професійної готовності. Діяльність викладача при цьому здійснюється з метою актуалізації особистісного потенціалу і індивідуальності студента як умова його

саморозвитку і самореалізації. Вміст діяльності викладача полягає в організації навчального модуля на отримання різних видів досліду суб'єктності і розвитку особистості студента-фармацевта засобами дисципліни (системою ускладнюючих практико-орієнтованих задач, творчих завдань, навчально-дослідницької роботи студентів (НДРС) та ін.) з орієнтацією на подвійне цілепокладання, суть якого полягає в сформованості мети у студента-фармацевта на кожному занятті (відображена в методичних рекомендаціях з початкового модуля дисципліни) та подальшому самостійному визначенні мети особистого професійно-особистісного розвитку. Вміст діяльності студента-фармацевта поєднує наступні види: самостійну роботу, що дозволяє проявити активність, відповідальність, ініціативність, оволодіння оцінно-рефлексивними навичками та самооцінкою своїх досягнень і труднощів (необхідно при формуванні навчально-дослідницької компетенції); виявлення професійно значущих елементів зі змісту предметів, в навчальній діяльності та діяльності в освітньому середовищі; використання можливостей освітнього середовища для професійного життя.

Педагогічна підтримка професійно-особистого розвитку студента-фармацевта в освітньому середовищі слугує також і профілактикою синдрому емоційного вигорання. Тобто, діяльність студента-фармацевта здійснюється не тільки з навчальною метою, але й з метою професійно-особистісного самовизначення, саморозвитку, самоствердження, результатом чого є формування професійно-суб'єктної позиції студента-фармацевта. Одним із важливих факторів вдосконалення моделі формування професійно-суб'єктної позиції є узгодження та наступність вивчення фундаментальних та спеціальних дисциплін, в яких певна роль належить навчально-методичним комплексам (НМК) дисципліни. Досвід роботи колективу кафедри з великою кількістю навчальних дисциплін (18) показав, що методична система формування навчально-методичних комплексів (НМК) буде ефективною лише тоді, коли НМК дисциплін постійно і систематично удосконалюються, орієнтовані на активну взаємодію викладача зі студентами і спонукають останніх не лише засвоювати, але і аналізувати навчальну інформацію. В свою чергу, певна методика, частиною якої є НМК дисципліни, має бути цілісною, логічною, взаємозв'язаною з іншими дисциплінами і направлена на формування висококваліфікованого фахівця. Роль НМК виявляється у впровадженні інноваційних засобів, що враховують специфіку підготовки фармацевтів і реально впливає на якість їх підготовки. Саме високоякісне методичне забезпечення процесу навчання у вдосконаленій системі методичної діяльності, орієнтує студентів на кінцеву мету навчання - стати фахівцем, конкурентоздатним в соціокультурному суспільстві. Сучасні інформаційні технології дають широкі можливості для освіти: можливість створення інтерактивних курсів, наочність і привабливість матеріалу, що викладається, при заощадженні навчального часу, використовувати інформацію з електронних підручників або у відкритому доступі в Інтернеті. Тому головна проблема - не у використанні сучасних технологій, а в досягненні найбільшої їх ефективності. Недостатність методологічних напрацювань може і не сприяти підвищенню якості навчання студентів. Доступність освітньої інформації, широкі можливості її копіювання, тиражування, зберігання великих об'ємів на невеликих носіях, часто призводить до розширення можливостей студента отримувати кінцевий результат без додаткових розумових зусиль, а не до підвищення якості освіти (здобуття результату при мінімумі розумової енергії). Використання сучасних технічних засобів впливає на відношення студентів до лекційних аудиторних занять (фотографування, запис в телефон у вигляді шпаргалки та ін.), тобто стрімкий розвиток технічних засобів і інформаційних технологій супроводжується вдосконаленням шпаргалок. Можливість отримати результат (іспит, залік) без додаткових зусиль знижує мотивацію до здобуття знань. Одним з методів поліпшення методичної роботи є введення для студентів лабораторних дослідницьких робіт і системи індивідуальних розрахункових завдань. За деякими темами ряду дисциплін розроблений лабораторний комп'ютерний практикум з метою поглибленого здобуття навичок самостійного мислення, проводити розрахунки і користуватися графічним представленням інформації. Студенти починають виконувати лабораторні роботи після ознайомлення з важливістю того чи іншого явища в системі знань, які вони отримують на лекціях і на підготовлених викладачами текстах, що супроводжують запропоновані лабораторні роботи. На додаток до лабораторних робіт студенти виконують практичні завдання у вигляді ситуаційних завдань або завдань оціночного характеру. Для вирішення підвищення якості навчання студентів використовуємо як традиційні способи поточного контролю (колоквіуми, індивідуальні розрахункові завдання), так і з використанням сучасних технологій - введення системи комп'ютерного проміжного тестування (щомісячно), лабораторні комп'ютерні практикуми. Вирішення проблеми поліпшення якості освіти студентів ми бачимо в створенні поряд з навчальною літературою інтерактивних інтернет-застосувань (інтерактивного інформаційно-навчального інтернет-сайту), що містять два компоненти: інформаційно-навчальний і контролюючий. Теоретична частина першого компонента складається з розширеного конспекту лекцій, що містить ілюстративний матеріал, посилання на додаткові інтернет-джерела, систему самотестування. Практична частина представлена комплектом інтерактивних лабораторних робіт. Контролюючий компонент сайту, що розробляється, який не менш важливий, включає систему реєстрації, контролю відвідування часу знаходження студента на цьому сайті, а також систему контролю виконання розрахункових тестових завдань практичної частини.

Зосередження уваги на особистості кожного студента неможливе без диференціації освіти, особливо в процесі навчання студентів молодших курсів. Диференційоване навчання дає змогу кожному студенту розкрити всі свої потенціальні навчальні можливості. Таке навчання розглядається як певний спосіб організації навчальної діяльності студентів, за якого основна мета реалізується шляхом розподілу на часткові цілі, кожна з яких вирішується за допомогою системи методів, що добираються з орієнтиром на показники попередньо проведеного тестування студентів. Уведення диференційованого навчання можливе лише на основі попереднього діагностування студентів. Психологічною основою диференційованого навчання є індивідуалізація навчання, заснована на створенні оптимальних умов для виявлення здібностей, розвитку інтересів та особливостей кожного студента. Педагогічною основою диференційованого навчання є вирішення дидактичних проблем шляхом створення нової методичної системи, яка б ґрунтувалася на новій мотиваційній основі.

Визначаємо основні напрями диференціації змісту навчального матеріалу, форм організації навчальної діяльності та методів педагогічного впливу на особистість студента за наступними показниками: за рівнем підготовленості студента до навчання; за спряваністю особистості; за стилем навчальної діяльності; за рівнем розвитку комунікативних умінь; за результативністю та якістю навчання.

Висновки. Висвітлено актуальність здійснення підготовки майбутнього фармацевта впродовж всього навчального процесу. Підкреслено, що за таких обставин удосконалення підготовки фахівця неможливо без впровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій, методик навчання з використанням нових методичних кроків. Визначені основні етапи процесної моделі професійно-суб'єктної позиції студента-фармацевта, які можуть дозволити викладачу орієнтувати студентів на усвідомлений професійно-особистісний розвиток.

Резюме. Висвітлено актуальну проблему формування професійно-суб'єктної позиції студента, в якій професійна позиція розглядається як одна з головних складових компетентностей спеціаліста. Відзначено, що застосування та вдосконалення педагогічних моделей навчання студентів-фармацевтів за сучасних умов вимагає певного методичного забезпечення процесу навчання, яке дозволяє викладачу орієнтувати студентів на професійно-особистісний розвиток,

включає розробку компетентнісного підходу, формування компетенцій майбутніх фармацевтів у межах навчальної діяльності. Охарактеризовані і наведені основні етапи удосконалення моделі формування професійно-суб'єктної позиції студента, які дозволяють не тільки орієнтувати процес навчання на суб'єктність, здатність знаходити сенс в отриманих знаннях, вміннях, навичок, усвідомлено включатися в професійно - особистісний розвиток і саморозвиток, але і формувати, розвивати професійно-особистісні якості. В подальших дослідженнях планується продовження роботи по вдосконаленню процесів навчання та виховання студентів з орієнтацією студента на розвиток професійно-особистісних якостей. **Ключові слова:** професійно-суб'єктна позиція студента, диференційоване навчання.

Резюме. Освещена актуальная проблема формирования профессионально - субъектной позиции студента, в которой профессиональная позиция рассматривается как одна из главных составляющих компетентностей специалиста. Подчеркнуто, что применение и усовершенствование педагогических моделей обучения студентов - фармацевтов при современных условиях требует определенного методического обеспечения процесса обучения, которое позволяет преподавателю ориентировать студентов на профессионально - личностное развитие, включает разработку компетентностного подхода, формирования компетенций будущих фармацевтов в пределах учебной деятельности. Охарактеризованы и приведены основные этапы совершенствования модели формирования профессионально - субъектной позиции студента, которые позволяют не только ориентировать процесс обучения на субъектность, способность находить смысл в полученных знаниях, умениях, навыков, осознанно включаться в профессионально - личностное развитие и саморазвитие, но и формировать и развивать профессионально- личностные качества. В дальнейших исследованиях планируется продолжение работы по совершенствованию процессов обучения и воспитания студентов с ориентацией их на развитие профессионально - личностных качеств. **Ключевые слова:** профессионально-субъектная позиция студента, дифференцированное обучение.

Summary. Illuminated actual problem professionalno formation - a subject position of the student , in which professional position is regarded as one of the main components of competent specialists . Emphasized that the use and improvement of pedagogical learning models Studyonov - pharmacists under modern conditions requires some methodological support the learning process, which allows the teacher to focus students on the professional - personal development includes the development of competence-based approach , the formation of competencies of future pharmacists within the educational activity . Characterized and are the main stages of improving the model of the formation professionalno - subject position of students who can not only target the learning process on subjectivity, the ability to find meaning in the knowledge, abilities , skills, consciously included in professional personal development and self-development , but also to build and develop vocational personality. In further studies, we plan to continue work on improving the learning and education of students with a focus on the development of their professional - personal qualities. **Keywords:** professional student subject position , differentiated instruction.

Литература

1. Медична освіта у світі та в Україні: Навч. посіб. – К. 2005.
2. Проблеми інтеграції української медичної освіти у світовий освітній простір. Матер. Всеукр. навч.-метод. конф. 21-22 травня 2009 року. -Тернопіль. - 2009.
3. Психолого-эргономические основы и средства профессионализации студентов медицинских вузов. Автореф. дис. д.псих. н. / А. Н. Глушко.-М.2006.
4. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. програма - К. 2004.